

Hodi Tanzania

Hodi betekent in Swahili 'Mag ik binnenkomen'. Die vraag stelde psychiater **Dirk De Wachter** in Tanzania, waar hij projecten van Child-Help bezocht rond spina bifida en hydrocefalie.

Hodi 1 : Een pijnloze injectie

Voor de noodzakelijke vaccinaties die nodig zijn voor een reis naar Afrika zit ik in de wachtzaal van het ITG, het 'Tropisch Instituut', het wereldvermaarde centrum dat gehuisvest is in een van de mooiste art-deco gebouwen van Antwerpen. Het is een bijzonder gevoel te weten dat mijn oom hier in 1956 ook zat te wachten op de noodzakelijke injecties. Hij vertrok toen als Scheutist met de boot naar Congo om daar scholen te bouwen en onderwijs te organiseren. Hij bleef er vele jaren en hij kwam zelfs niet naar huis toen zijn eigen ouders stierven. Hij schreef lange brieven die steeds vele weken onderweg waren, bij het overlijden van mijn ouders heb ik ze teruggevonden. Zijn gedrevenheid en zijn engagement heb ik steeds bewonderd.

Ik vlieg in enkele uren naar Tanzania en zal een aantal bijzondere projecten bezoeken waarover ik dagelijks kort zal berichten. De ideeën over hulp aan de derde wereld zijn fundamenteel veranderd. Het paternalistische model waarbij het rijke noorden beschaving en bekering bracht is volledig achterhaald. Child-Help tracht hulp te organiseren voor kinderen met spina bifida en hydrocefalie waarbij versterking van zelfhulpgroepen en ondersteuning van lokale initiatieven centraal staat. Ik ben erg benieuwd om te zien hoe men met beperkte middelen verbinding kan maken en menselijkheid kan brengen. Mogelijks kunnen we er ook hier bij ons iets van opsteken.

De wachtzaal van het ITG is drukbevolkt met een kleurrijke mengeling van mensen. Ik hoor een exotische rapsodie van onbegrijpelijke talen. Kinderen lopen heen en weer of zitten ernstig te tekenen. In tegenstelling tot vele andere wachtzalen zijn deze "patiënten" niet ziek. Integendeel, ze kijken uit naar verre landen, als vreemde bezoeker of als terugkerende bewoner. De sfeer in deze ruimte stemt mij hoopvol over de wereld. In de chaos van grote verschillen lijkt het toch mogelijk om samen te bestaan. Misschien kunnen de vrederechters ten lande naast een rondleiding aan de Dossin-kazerne ook een bezoek aan deze wachtruimte als taakstraf opleggen tegen mogelijk racisme.

Ik ben bijna teleurgesteld dat ik niet erg lang moet wachten, de zorg is hier efficiënt georganiseerd. De vriendelijke dokter zegt dat dit werk bijna als een hobby voelt naast haar drukke huisartsenpraktijk. Ik kan dat goed geloven. Zelden zo'n pijnloze spuit gekregen.

HODI 2: Het verschil tussen leven en dood

Deze dag is gestart in weinig Afrikaanse sfeer, althans wat betreft het tempo.

We moesten ons haasten om op tijd op onze bestemming te komen, voor een beladen en volgepland programma. Alles werd stipt geregeld, de hele timing verliep strikt. Ons eerste

wapenfeit was een bezoek aan het Bugando Medical Centre, een groot universitair ziekenhuis in het Noordwesten van het land. De patiënten die hier verzorgd worden wonen soms tot duizend kilometer verder. Onze aandacht gaat uiteraard naar de diensten kindergeneeskunde en neurochirurgie, waar kinderen met spina bifida of hydrocefalie behandeld worden. Er zijn zes neurochirurgen, blijkbaar goed opgeleid in buitenlandse centra. Ze opereren tot 600 kinderen per jaar. We worden enthousiast rondgeleid in ziekenzalen met tientallen kinderen, soms liggen ze met twee te samen in een klein bedje. Natuurlijk is het wat aanpassen aan het verschil met de hoogtechnologische topuitrustingen die we kennen in België. Toch zet dit bezoek niet aan tot meewarige compassie. De moeders die hier vaak samen met hun zieke kinderen wachten op hun beurt voor een ingreep stralen een waardigheid uit die stil maakt. Er zijn baby's met vaak akelig grote hoofden die geduldig en liefdevol gekoesterd worden. Sommige moeders vertellen ons graag hun verhaal en ze doen dit zonder tranerigheid. Ze zijn zonder uitzondering dankbaar dat er toch een mogelijkheid is om hun kind te helpen. Ze zijn geduldig in een mengeling van noodlottige aanvaarding en hoopvol doorzetten die wij in onze Westerse samenleving niet zo goed meer lijken te beheersen. De moeders blijken steun en verbinding bij elkaar te vinden, vanuit ons perspectief is er geen enkele privacy. Intussen lopen we in het ziekenhuis door gangen en wachtzalen waarin een kleurrijke drukte overheerst. Op een of andere manier lijkt het goed te werken. We lopen langs de vernieuwde operatiezalen waar de artsen fier uitleg geven over toekomstige mogelijkheden.

Een hypermodern echografietoestel, dat geschonken werd door Child-Help, wordt als een heilig voorwerp getoond. Terecht, zo blijkt, daardoor kunnen kinderhoofdjes veel sneller en betaalbaar onderzocht worden, het maakt soms verschil tussen leven en dood. Voor een scan is een wachtlijst en mensen moeten dit met hun beperkte middelen uit eigen zak betalen. Deze realiteit zet ons weer flink met de voeten op de grond.

We haasten na dit ons naar de vergaderzaal voor een belangrijke meeting met de directie. Eindelijk moeten we wachten, ons geduld wordt op de proef gesteld. Dit is Afrika, denk ik even. Tot ik mij herinner hoe vaak ik ook al in België heb gewacht op de hoogwaardigheidsbekleders. Soms zijn de verschillen in de wereld niet zo groot als ze lijken.

HODI 3: Huizen van Hoop

Bij ons bezoek aan het universitaire ziekenhuis **gisteren** was het niet moeilijk om de voordelen van ons westerse systeem te zien. Zowel de enorme technologische realisaties als de sterk uitgebouwde sociale zekerheid zijn verworvenheden waarvan de mensen hier alleen maar kunnen dromen. Die technologische realisaties lijken soms hun doel voorbij te schieten – de ontmenselijking ligt op de loer. Maar de sociale zekerheid moeten we goed bewaken, solidariteit is geen definitief gegeven.

Vandaag bezochten we een ander project: the House of Hope. Het zijn bottom-up ontstane initiatieven, waarbij kinderen en moeders in huizen worden opgevangen, voor of na een medisch ingrijpen. De ontvangst was bijzonder. Alle moeders zaten samen met hun kind in de woonkamer en vertelden hun persoonlijke verhaal. De kracht die uitging van deze bijeenkomst is moeilijk te beschrijven. Geneeskunde is meer dan wetenschappelijk verantwoorde interventies. De menselijkheid die ik voelde in dit bijzondere huis durf ik als

model te nemen voor de zorg in onze rijke streken.

Een belangrijke voorwaarde voor zo'n model is dat ervaringsdeskundigen en familieleden ingeschakeld worden. We moeten durven te vertrouwen op hun visie, en het beleid in samenspraak met hen bepalen en aanpassen. Het gevoel dat je mee vorm kunt geven aan het bestaan geeft kracht.

Kleinschaligheid is een tweede cruciale punt. Mensen kunnen alleen samenleven in een huiselijke sfeer als er voldoende zorgvoorzieningen zijn. Een derde punt sluit daarbij aan: er moet een sfeer van *gewonigheid* zijn, een huis in het dorp zonder stigmatiserende uitstraling, waar mensen niet 'gehandicapt', maar moeder en vader en vriend en buur kunnen zijn. Een vierde punt is soepel kunnen samenwerken met de medische omkadering en met het gemeenschapsleven.

Al vele jaren ijver ik er in België voor om mensen met ernstige psychische kwetsbaarheid op te vangen in huizen die deze principes huldigen. Dat stuit op praktische en economische problemen.

Ik zag hoe dit prachtige huis in Tanzania dat wel allemaal realiseert. Wij werden ontvangen met een fierheid die mij erg aangreep. Deze moeders hadden voor ons gekookt zoals geen enkel toprestaurant dat zou kunnen. Intussen dooft in het huis stilaan het luidruchtige leven. De sterren fonkelen in een open hemel.

HODI 4 : Het meisje dat later grootmoeder wil worden

Vandaag deden we huisbezoeken en konden we kennismaken met de eigenlijke leefwereld van kinderen met spina bifida.

De afstanden zijn groot en de wegen ondermaats, zodat we vaak uren onderweg zijn om de afgelegen woningen te bereiken. Gelukkig hebben we een chauffeur die met gemak kan deelnemen aan Paris-Dakar, laverend tussen scherpe rotspartijen op de zandwegen die zich amper onderscheiden in het landschap. We bewonderen de panorama's die we kennen uit blitse toeristische folders, dit is inderdaad een land met prachtige natuur.

Na wat zoeken komen we bij Alice, een meisje van acht dat bij haar grootmoeder leeft. Omdat de grootmoeder zelf naar de stad is, moeten we even rondvragen wie de zorg voor haar opneemt van de vele familieleden en burens die zich verzameld hebben. Ons bezoek veroorzaakt veel deining. Alice kan heel moeilijk stappen, zodat naar school gaan niet evident is. De school is meer dan drie kilometer verder, een klein uurtje stappen voor haar gezonde broertjes en zusjes. Zij zou erg geholpen zijn met een aangepaste rolstoel die ze dan zelf kan bedienen. Naar school gaan is erg belangrijk voor deze kinderen en Alice blijkt ook beter te zijn in lezen en schrijven dan haar guitige broertjes. Als ik vraag wat ze later wil worden, zegt ze zonder twijfelen: 'Grootmoeder.'

Haar atrofische beentjes zijn erg kwetsbaar. Door verlamming en gevoelsstoornissen vertonen ze gemakkelijk lelijke verwondingen. Een hooggespecialiseerde arts kan hier niet zoveel betekenen. Mijn vrouw is huisarts. Net zoals in België is de huisarts ook hier de belangrijkste schakel in de medische zorg. In samenspraak met de thuisverpleegkundige kan

ze de letsels bekijken en met heel eenvoudige middelen belangrijke raad geven. De hygiënische omstandigheden zijn hier niet gunstig, en dat is geen overdrijving.

Alice kruipt behendig over de aangestampte vloer waar de huisdieren snuffelend rondslechteren. Ouders of grootouders motiveren om eenvoudige wondverzorging te leren, is een belangrijke taak voor hulpverleners. In dit geval lijkt de kleine Alice zelf nog het best te snappen wat er moet gebeuren. Niet gemakkelijk in huizen zonder stromend water of elektriciteit. Misschien kan ze later ook nog verpleegster of dokter worden.

We bezoeken daarna de elfjarige Robert, die grote problemen heeft met zelf geknutseld continentiemateriaal, maar een stel betrokken ouders heeft die creatieve oplossingen aanbrenen. Zo toeren we verder door het land. De zon zakt als we arriveren bij Nicolas, die ernstige doorligwonden heeft die dringend aangepakt moeten worden.

Ondanks en zelfs mogelijk dankzij die precare medische omstandigheden, ontstaan gesprekken en contacten van een authenticiteit die je bij andere bezoeken nooit kunt voelen. Zorg geeft vaak toegang tot de werkelijke mens, ook dat is in het rijke Westen niet anders.

HODI 5: Een plaats voor vergeten kinderen

Begraafplaatsen leren mij veel over uiteenlopende culturen. Sommigen zeggen zelfs dat de menselijke beschaving begint bij het omgaan met de doden. Het ontstaan van de kunst zou er ook door te verklaren zijn. Vandaag bezochten wij een plaats waar ook kinderen met spina bifida na hun dood terecht kunnen komen.

Het is opnieuw een initiatief van Child-Help, vanuit de idee dat deze kinderen vaak 'vergeten' worden als ze sterven. Ze overlijden soms vlak na de geboorte als ze nog geen naam hebben en ze komen terecht in een anoniem niet-bestaan. Ik hoor schrijvende verhalen van kinderen die sterven door complicaties in het ziekenhuis en dat hun lichaam niet wordt vrijgegeven als de rekening niet wordt betaald. De stoffelijke resten verdwijnen dan samen met zogenaamd "chirurgisch materiaal". Ook kinderen die later sterven krijgen vaak geen eerbiedwaardige plek, omdat ze samen met hun moeders uitgestoten worden door de familie waardoor er geen financiële mogelijkheden zijn voor een eerbiedwaardig einde.

Vanuit mijn ervaring als psychiater weet ik dat de mens nood heeft aan rituelen en betekenisaders om een goed rouwproces door te maken. Pierre Mertens, de directeur van Child-Help weet dit ook. Zijn bijzondere achtergrond als psychotherapeut en beeldend kunstenaar inspireerde hem om een plek te voorzien op de site van de bestaande begraafplaats. De plaats bestaat uit een grillige rotsformatie die kenmerkend is voor het landschap van Noordwest Tanzania. Ze maakt deel uit van de natuurlijke status van dit oord. Op deze grote stenen die doen denken aan prehistorische menhirs kunnen familieleden een eigen steen leggen waarop de naam van hun kind bescheiden geschilderd is. Zo komt er een naam en een plaats van herinnering, ingebed in het landschap. Het kost quasi niets.

Het initiatief is enkele maanden geleden gestart en er zijn al tientallen naamstenen geplaatst. We lopen nog verder rond op de site en zien vooral heel eenvoudige graven, soms alleen een hoopje aarde met enkel stenen. Dit is toch echt wel een arm land.

Toch maak ik dan weer de bedenking dat wij in het rijke Westen de doden niet mogen vergeten. In onze triomfantelijke genieting van het leuke leven dreigt verdriet en verlies ontkend en verdrukt te worden. Bij deze gedachte komt een hele rij kinderen in uniform op een paadje stilletjes door de grafstenen gewandeld. De schooltijd is blijkbaar juist voorbij. Het jonge leven en de dood lijken door elkaar geweven. Zo is het menselijke lot.

HODI 6: Schattige kindjes in miserie

Het waren mentaal erg vermoeiende dagen door de vele indrukken van kleine kinderen met ernstige handicaps, van betrokken moeders en van moedige hulpverleners in een prachtig land waar de beperkte mogelijkheden soms erg machteloos kunnen maken. Om niet te vervallen in kritiekloze reddersfantasieën is af en toe een beetje afstand nodig. Hoe kunnen we rationeel blijven nadenken bij de blik van schattige kindjes in miserie? Hoe kunnen we gevoelig en menselijk blijven in de wereld van complexe internationale belangen?

We nemen een dag rust. Ik zet mij onder een grote boom en lees een dik boek. Goede literatuur kan de wereld vatten op een manier die in wetenschappelijke teksten niet mogelijk is. De subjectiviteit van de mens komt er meer tot zijn recht dan in statistische analyses die natuurlijk ook nodig zijn om een oordeel te vormen. Ik laat mijn studenten in de psychotherapie daarom altijd ook een roman lezen.

Zelf lees ik "Ongeduld" van Stefan Zweig, een van de grootste Duitstalige schrijvers van de eerste helft van de twintigste eeuw. Toeval wil dat het boek gaat over een ingewikkelde relatie van een jonge man voor een zwaar verlamde vrouw. Zijn meesterlijke analyse van medelijden doet mij nadenken over nut en nadeel van hulpverlening, zowel in deze verre landen als in mijn eigen praktijk. Wat drijft ons eigenlijk hiertoe? Is dit nuttig en is nut wel een juiste parameter? Is sommige hulp niet contraproductief? Hoeveel afstand kunnen we bewaren zonder te vervallen in onverschilligheid? Hoeveel nabijheid kunnen we bereiken zonder ons geheel te verliezen? Wat is de zin van dit alles?

Ik citeer Zweig letterlijk : "Medelijden - mooi! Maar er zijn twee soorten medelijden. De ene, de zwakke en sentimentele soort, is eigenlijk niets anders dan het ongeduld van het hart om zich zo snel mogelijk te bevrijden van het pijnlijke gevoel dat je bekruipt bij de aanblik van de ellende van een ander, die vorm van medelijden die helemaal geen medelijden is maar louter instinctieve afweer van de eigen ziel tegen het lijden van een ander. En de andere soort, de enige die ertoe doet, is het onsentimentele maar vruchtbare medelijden, dat welbewust is en vastbesloten geduldig en mee-duldigend alles tot het uiterste en zelfs nog verder doorstaat."

Deemoedig buig ik het hoofd voor deze woorden. De tropische zon zakt glorieus voorbij de horizon. Een vreemde vogel kwettert in de verte.

HODI 7 : Als je ouders je tien jaar voor de buitenwereld verbergen

Omdat we initiatieven bezoeken die verspreid zijn over het hele land slapen we op heel diverse locaties. Vandaag zijn we te gast in het Onsea House, een weelderige lodge met panoramisch zicht op de Mount Meru, dankzij de genereuze gastvrijheid van Axel, een flamboyante Vlaming die hier meer dan tien jaar geleden is neergestreken. Hij spreekt Swahili met een onmiskenbaar Gents accent en vertelt ons in zijn moedertaal hoe hij hier als kok een hele werking met straatkinderen heeft opgezet om een Belgisch-Tanzaniaanse keuken te toveren. Dit is dus de manier waarop sommige safaritoeristen het land leren kennen : wellness, luxe, heerlijke wijnen en gastronomische gerechten. Dit is een reis van contrasten.

Op deze bijzondere plek ontmoeten we Gertrude, een beeldschone jonge vrouw die haar ervaring wil delen over haar leven met spina bifida. Ze heeft zich voor de gelegenheid speciaal opgekleed. Door de zorgen van een tante kon ze na de geboorte geopereerd worden, maar daarna bleef ze tien jaar verborgen thuis. Haar vader was beschaamd voor haar handicap, ze kon niet lopen, en zelfs de buren wisten niet dat er een kind in huis was. Door de scheiding van haar ouders kwam ze toch buiten vanaf haar tiende en kon ze door intensieve revalidatie vrij goed leren lopen. Ze ging vanaf dan ook naar school en bleek een goede leerling te zijn die vastberaden was om haar leven vorm te geven, tegen de omstandigheden in. Dat blijft nog altijd zeer moeilijk. Haar vader is teruggekeerd en blijkt erg ziek te zijn, waardoor er geen geld meer is voor haar studies. Ze studeert maatschappelijk werk en wil later haar eigen ervaring gebruiken om andere mensen bij te staan. Momenteel zit ze vast omdat ze het examengeld niet kan betalen. Ik had al bijna mijn persoonlijke budget willen aanspreken tot ik besef dat dit niet de beste manier is om hulp te bieden. Pierre Mertens weet dat wel. Er zou een mogelijkheid kunnen gezocht worden om Gertrude via Child-Help in te schakelen in de werking. Zo kan zij bijvoorbeeld halftijds werken voor de organisatie en zo haar studies zelf betalen. In één tijd krijgt ze perspectief op een gepaste job, zoals ze altijd gedroomd heeft. Dit is wat hulpverlening ideaal zou moeten kunnen doen. Mensen in hun waardigheid zetten, hun eigen krachten aanwenden om hun leven zelf aan te pakken.

We eten 's avonds op het terras met zicht op de heuvels. De jongens van Axel bedienen ons met terechte fierheid. Geloven in mensen kan verschil maken.

HODI 8: Wonderen komen niet uit de hemel vallen

Tussen meer formele bezoeken aan ziekenhuizen, gezondheidscentra en beleidsorganen trachten we tijd te maken voor gewone mensen. Het maakt deze reis juist bijzonder. Een van de meest opmerkelijke figuren is Hans (het Duitse koloniale verleden speelt blijkbaar nog in sommige namen). De zoektocht naar zijn huis is een heel avontuur dat ons langs onmogelijke wegen doet verloren rijden in het stoffige binnenland. Deze plaatsen zijn niet terug te vinden op Google Maps, er is hier dan ook geen enkele toerist te bekennen. Uiteindelijk spreken we af op het dorpsplein waar de man een kleine winkel uitbaat. Hij komt aangereden in zijn rolstoel met een snelheid die onze Marc Herremans in de sprint zou kunnen kloppen. De goedlachse man vertelt graag zijn verhaal. Het halve dorp komt

toegestroomd om de witte mensen uit het beste voetballand van de wereld te begroeten. Bijna iedereen schijnt Lukaku, Kompany en Hazard te kennen, de sfeer is uitgelaten.

Hans is 39 jaar oud en heeft spina bifida. Bij zijn geboorte dachten zijn ouders oorspronkelijk dat hij vlug zou sterven. Zonder medische zorgen was dat ook meestal zo. Hij bleef echter als bij wonder leven en kon toch nog op tijd de nodige medische zorgen krijgen. Zijn ouders geloofden allebei in zijn mogelijkheden, zodat hij een opleiding tot schoenmaker kon volgen. Hij bleek een handige man die mede door zijn goede sociale vaardigheden een respectvolle plaats kon veroveren in de gemeenschap. Hij leerde een vrouw kennen en is nu vader van een flinke zoon van drie jaar oud.

De hele familie poseert fier voor de foto. Ze zijn het bewijs dat een liefdevolle omkadering noodzakelijk is voor de toekomst van een kind. Een vertrouwvolle, hechte band en een fundamenteel geloof in de toekomst blijken soms bijna uitzichtloze situaties recht te trekken. Deze veilige hechting vormt een duurzame voedingsbodem waarop een leven zich kan ontwikkelen. "Hij heeft het allemaal zelf gedaan", zeggen de ouders met ingehouden trots. "Ik zie de handicap al lang niet meer", zegt de echtgenote bedachtzaam. Het zoontje zit kirrend op de schoot van zijn papa. Ook voor de volgende generatie liggen de kansen goed.

De liefde tussen mensen kan krachtiger zijn dan noodlottige tegenslagen. Ook dit is weer een gegeven dat voor onze cultuur even goed kan gelden. Wonderen komen niet uit de hemel gevallen, maar uit het hart van goede mensen.

HODI 9: Een solidair netwerk

De lange rondreis brengt ons in Zanzibar, het legendarische eiland met mythische uitstraling. De sfeer is heel anders dan in het Tanzaniaanse binnenland. Hier heerst het toerisme van de eindeloze witte stranden, waardoor het een uiterst romantische reisbestemming is. De geschiedenis is echter zeer beladen, als cruciale doorgangplaats van de slavenhandel en als decor van een eeuwenlange strijd tussen verschillende overheersers. De stad Stone Town ademt nog deze historische sfeer met prachtige gebouwen waarin Portugese, Indiase en Britse invloeden spelen. Toch is de Arabische sfeer het meest bepalend. Behoudens de toeristen zijn de vrouwen hier gesluierd en de scholen streng islamitisch.

Zoals gepland bezoeken wij het belangrijkste ziekenhuis dat tot mijn verwondering over de meest moderne technische uitrusting beschikt, dankzij gulle sponsors uit onder andere Spanje en de Verenigde Staten. Cubaanse artsen maken een belangrijk deel uit van de medische staf. De enthousiaste verpleegkundigen zien er in hun smetteloos witte gewaden en dito hoofddoeken uit als de zusters die ik mij herinner uit mijn kinderjaren, in het ziekenhuis waar mijn vader zaliger werkte. We bezoeken verschillende afdelingen, overal zitten moeders op de grond te wachten met hun baby's op de schoot. Ik verneem dat er soms problemen zijn met de samenwerking tussen de verschillende medische disciplines. Het ego van de artsen is een gegeven dat blijkbaar de culturen overstijgt. Ik sta versteld van de werkwijze op de dienst kindercardiologie. Ernstige problemen die ze hier niet aankunnen

worden overgevlogen naar hypergespecialiseerde diensten in Israël. Ik vraag nog eens nadrukkelijk of dit geen spanning geeft tussen de Joodse cultuur en het Moslimgeloof. Zowel artsen als verpleegkundigen bekijken mij alsof ik een compleet absurde stelling poneer. Ik blijf wat verward achter.

Op de dienst neurochirurgie ligt een klein kind met een vreselijk groot waterhoofd in spastische houding. Het is een palliatieve situatie, het kind gaat zeker sterven. De moeder zit er de hele tijd bij. Ik vraag voorzichtig hoe ze zich voelt. Ze antwoordt zonder veel aarzeling op mijn vragen. Ze voelt zich erg gesteund door de andere moeders in de kamer, ze vormen samen een soort solidair netwerk dat ongewoon krachtig werkt. Ook God is hier erg aanwezig. Hij heeft het zo gewild, de mens aanvaardt Zijn wil.

Op mijn vraag aan de artsen naar mogelijkheden van palliatieve sedatie wordt weinig geantwoord, deze manier van werken is hier niet aan de orde.

Het beeld van het kind laat mij niet los. Er is geen alcohol in ons hotel. Ik zit met mijn geliefde in het zand en luister naar het eeuwige ruisen van de oceaan.

HODI 10: Dagelijks brood met een extraatje

Dar es Salaam is de belangrijkste stad van Tanzania. Het is een snel groeiende metropool met reusachtige flatgebouwen waar ondernemers, bankiers en expats hun kantoren betrekken. Miljoenen mensen krioelen er door de straten in een kleurrijke mix. Zakenlui in driedelig pak, vrouwen in boerka, Masai-herders in traditionele kledij, jongeren in modieuze outfit, kinderen in schooluniform, dit alles in een letterlijke variatie aan huidskleuren. Zoals op vele plaatsen in de derde wereld is de verstedelijking een niet te stuiten fenomeen. Jonge mensen trekken massaal weg uit het arme platteland waar ze geen toekomst zien. Dit geeft enorme uitdagingen voor het beleid. De contrasten tussen arm en rijk zijn enorm.

Vandaag bezoeken we hier een van de belangrijkste ondernemingen van het land, een groot concern van graanmaaldereien. De link met Child-Help behoeft wat uitleg. Spina bifida is een aandoening die ontstaat in de eerste periode van de zwangerschap, bij de aanleg van het zenuwstelsel. In deze periode speelt foliumzuur een belangrijke rol. In onze streken wordt dit in de regel als supplement voorgeschreven aan vrouwen die zwanger willen worden. In de meeste ontwikkelingslanden is dit niet het geval, naast het feit dat de dagelijkse voeding vaak eenzijdig en beperkt is. Daardoor is het risico op een handicap significant verhoogd. Een van de manieren om preventief op te treden is het basisvoedsel te verrijken. Brood wordt meer en meer dagelijks gebruikt door de stedelijke bevolking, het toedienen van foliumzuur aan meel vormt dus een interessante gelegenheid om grote groepen te bereiken.

We worden met alle égarde ontvangen in de imposante kantoren van een van de rijkste industriëlen van Afrika. We krijgen uitgebreid informatie over het productieproces, elke dag worden duizenden tonnen graan gemalen, enorme vrachtwagens rijden voortdurend af en aan. De stichter begon in de jaren zestig als een arme aardappelverkoper en zijn firma heeft nu een jaarmzet van meer dan achthonderd miljoen dollar. De rondleiding in de

hypermoderne fabriek geeft mij een grappig en verwarrend gevoel, ik bedenk dat Koning Filip en zijn gevolg zo vaak rondgeleid worden. Belangrijk is dat de firma het toevoegen van foliumzuur ingeschreven heeft in zijn missie, de grote baas is zijn achtergrond niet vergeten.

's Avonds zijn we te gast bij de moeder en de tante van onze gids. Dankzij deze wonderlijke man en zijn echtgenote kwamen wij op onvindbare plaatsen, zij regelden, vertaalden, onderhandelden en organiseerden alles voor ons met een onvermoeibare energie en efficiëntie die elke karikatuur van Afrika op zijn kop zet. We staan uren in de file om de verre buitenwijken te bereiken. De twee dames ontvangen ons met koninklijke allure, in een combinatie van waardigheid en eenvoud waar geen enkele firma tegenop kan.

HODI 11: Braindrain

Dit is een reis met veel bijzondere ervaringen. Het was ongeveer 35 jaar geleden, tijdens de keuzestage neurochirurgie van mijn medische opleiding, dat ik in vol ornaat in een operatiekamer stond. Aanleiding was een bezoek aan het MOI ziekenhuis waar Dr. Shabani zich heeft gespecialiseerd in het behandelen van kinderen met hydrocefalie. Juist vandaag is er een internationale conferentie met deelnemers uit de hele wereld. Ik spreek met een Amerikaanse neurochirurg uit Columbia University die mij uitlegt dat men hier de grootste ervaring heeft, met meer dan 800 ingrepen per jaar. Het endoscopische toestel en de shunts zijn geleverd door Child-Help zodat Pierre Mertens hier door iedereen met Mister Shunt wordt aangesproken. We volgen de ingreep ter plaatse, de techniek die mede hier ontwikkeld is blijkt een referentie, ook in de meest geavanceerde ziekenhuizen van het Westen.

Soms kunnen ervaringen uit ontwikkelingslanden ook het beleid bij ons beïnvloeden. Uitgebreid onderzoek toonde dat goedkope Indiase shunts, die gebruikt werden in Afrika, tot even goede resultaten kunnen leiden dan 25 maal duurdere Amerikaanse exemplaren. Om deze kennis wetenschappelijk te onderbouwen is onderzoek nodig, waarvoor amper financiering bestaat. Ambitieuze artsen worden aangetrokken tot centra met meer mogelijkheden, in Zuid-Afrika of de Verenigde Staten. Braindrain, ditmaal zonder shunt.

Het is een drukke dag, we ontmoeten directies, maatschappelijk werkers, oudergroepen, overheidsdiensten. Ik schud meer handen dan tijdens een nieuwjaarsreceptie. Overal heerst een sfeer van enthousiasme over wat de voorbije 20 jaar is opgebouwd. Dit is een openbaar ziekenhuis waar kinderen tot 5 jaar gratis kunnen geholpen worden. De overheid investeert veel, het portret van de president hangt in zowat elke kamer. Met Dr. Shabani spreek ik meer over de toekomst van het land dan over chirurgische technieken. Hij legt uit dat de president met harde hand de corruptie tracht in te dijken en investeert in nieuwe wegen en openbare werken. Er is veel buitenlandse steun, de laatste tijd vaak uit China. Het blijft een erg moeilijke oefening om niet in de val te trappen van neokolonisering, waarbij afhankelijkheid en ongelijkheid in stand wordt gehouden. Alleen door versterken van ieders eigen krachten, met wederzijds respect voor verschil en met geduld en vertrouwen kan er in de goede richting gewerkt worden.

Vanavond zijn we te gast op de ambassade. Mijn lezing over het 'kleine goede' van de Franse filosoof Emmanuel Levinas maakt mij onzeker. Mijn maatpak hangt klaar. Het doodarme binnenland lijkt ver weg.

HODI 12: Vrolijke chaos

Door een aantal merkwaardige toevalligheden zijn we op onze laatste dag te gast op een groot huwelijksfeest van een rijke familie. Uiteraard is dit een heel andere ervaring dan de vele intieme bezoeken bij arme mensen thuis, maar het brengt ons toch ook dicht bij het ware leven. Het is een overweldigend gebeuren. Iedereen is uitgedost in feestelijke kledij, de dames in prachtige gewaden waarin alle kleuren van het universum schitteren, de heren meestal voornaam met pak en das, ik zie wijnrode smokings en helblauwe stoffen en ongewone combinaties. Misschien kunnen onze beroemde Antwerpse modecopyfeest hier nog inspiratie opdoen.

De bruidegom arriveert eerst, zowat een uur later dan gepland, maar dat schijnt niemand te deren, de sfeer is uitgelaten, iedereen spreekt ons aan alsof we verre familie zijn die na jaren terug opduiken. Er blijken overigens nogal wat familieleden aanwezig waarvan men het bestaan wat was vergeten. Het is een wirwar van gesprekken in Swahili, Engels en (veel) gebaren. Plots weerklinkt uitbundige fanfaremuziek en verschijnt de stralende bruid in een enorm wit kleed met eindeloze sleep. De klanken veroorzaken een merkwaardige deining in de massa volk die aanstekelijk en soepel begint te dansen. Jong en oud beweegt met een natuurlijke begeestering die de hele avond blijft bepalen. Elke gast wordt afzonderlijk begroet en voorgesteld voor alle genodigden, ook wij worden met evidente flair ontvangen. Het hele gebeuren duurt lang, maar intussen worden we geanimeerd met verrassende acts. De bruidegom vertelt dat er niets gepland werd, alles verschijnt spontaan in deze vrolijke chaos. Een kloosterzuster prevelt een gebed in Swahili, de meeste gasten bidden spontaan mee. We zijn hier duidelijk op een christelijk gebeuren. Een groot gospelkoor zingt en danst liederen met een hypnotiserende overtuiging die we in onze streken niet meer kunnen voorstellen. Daarna verschijnt een drumband met danseressen waar zelfs de beschrijvingen van Jef Geeraerts voor tekort schieten. Het gelovige en het vitalistische zijn hier geen onmogelijke combinatie. Zo gaat dit maar door : acrobaten, toespraken, de meest uiteenlopende muzikale improvisaties, dit allemaal behoorlijk voorzien van spijs en drank. De gasten worden intussen onafgebroken uitgenodigd om mee te dansen, men kan bijna niet gewoon op een stoel blijven zitten. Ook wij dansen ons urenlang te pletter, dat moet van mijn studententijd geleden zijn. Tomorrowland is hier niets tegen.

In afwachting van de terugkeer probeer ik te bedenken wat nu het meest essentiële was, in deze vermoeiende veelheid van indrukken. Ik kom weer terecht bij Stefan Zweig, fundamentele zaken overstijgen tijd en plaats. In "Ongeduld" : "Pas als je weet dat je ook voor anderen iets betekent, voel je de zin en het doel van je eigen bestaan".